

АНАЛІЗ

законопроектів, які стосуються заборони виселення ВПО з місць тимчасового проживання¹

У листопаді минулого року Верховна Рада України зареєструвала два законопроекти, спрямовані на врегулювання питання виселення внутрішньо переміщених осіб (далі — ВПО) із місць тимчасового проживання (далі — МТП):

17 листопада 2025 року — законопроект «Про внесення змін до Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” щодо заборони виселення ВПО з місць тимчасового проживання», реєстр. [№ 14219](#) (далі — законопроект № 14219);

21 листопада 2025 року — альтернативний законопроект «Про внесення змін до Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” щодо забезпечення належного функціонування місць тимчасового проживання та заборони виселення внутрішньо переміщених осіб», реєстрац. [№ 14219-1](#) (далі — законопроект № 14219-1).

Станом на 29 січня 2026 року Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин опрацьовує обидва законопроекти.

Попри те, що законопроекти № 14219 та № 14219-1 є альтернативними, вони пропонують різні інструменти й обсяг законодавчого регулювання. Тому доцільно розглянути їх окремо.

Спільною ознакою проектів є заборона виселення ВПО з МТП. На наше переконання, закріплення відповідної заборони на рівні закону суперечить послідовній державній політиці у сфері внутрішнього переміщення та може стати на заваді розробленню й упровадженню довгострокових рішень щодо забезпечення житлом ВПО. Такі рішення мають включати трансформацію МТП у житло для тимчасового проживання, соціальне житло та оселі підтриманого проживання, а також розселення ВПО з МТП, що не забезпечують належних умов проживання для своїх мешканців. Крім того, слід взяти до уваги, що розселення ВПО з МТП забезпечує більш сприятливі можливості для інтеграції в приймаючі громади. Водночас «консервація» практики тривалого проживання ВПО в МТП на рівні закону може призвести до формування закритих осередків ВПО, що не

¹ Аналіз підготовлений Коаліцією організацій, які опікуються питаннями захисту прав постраждалих внаслідок збройної агресії проти України. До складу Коаліції входять: ГО «Донбас СОС», ГО «КримСОС», БФ «Право на захист», БФ «Схід SOS», ГО «Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ», Центр прав людини ZMINA, БФ «Stabilization Support Services», Кримська правозахисна група, ГО «Розуміння кризи».

підтримують активних соціальних зв'язків із приймаючою громадою. Відповідно процес інтеграції та налагодження самостійного життя на новому місці для них може бути більш тривалим і складним.

I. Законопроект № 14219: основні положення та можливий вплив

Основні зміни, запропоновані законопроектом № 14219, передбачають доповнення статті 3 [Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»](#) положенням, відповідно до якого органам державної виконавчої влади, місцевого самоврядування та суб'єктам приватного права **заборонено виселяти ВПО з МТП**, перелік яких викладається в Узагальненому переліку місць тимчасового проживання центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері житлової політики **(за умови оплати особою або іншою особою за неї вартості комунальних послуг за відповідними тарифами, встановленими на такі послуги та товари для населення, згідно з Законом України «Про житлово-комунальні послуги» та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють надання та споживання житлово-комунальних послуг за фактичний період проживання), у період до припинення або скасування дії воєнного стану, та протягом шести місяців після його припинення або скасування.**

При цьому така заборона не поширюватиметься на осіб, які проживають в МТП, проте відсутні у такому місці понад 60 діб поспіль без попередження керівника МТП, крім випадку, якщо така особа бере безпосередню участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі й стримуванні збройної агресії Російської Федерації.

Таким чином, як зазначено у Пояснювальній записці до законопроекту № 14219, *«ВПО отримують можливість перебувати в МТП до припинення або скасування дії воєнного стану, що забезпечить їх вирішенням їхнього житлового питання та гарантіями зі сторони держави»*. Метою ухвалення законопроекту визначено *«підтримку соціально-економічного становища ВПО, зокрема тих, хто перебуває у найменш захищеному становищі, та, відповідно, захист їхніх прав та свобод, зокрема у забезпеченні таких осіб тимчасовим житлом»*.

Встановлення зазначеної заборони на виселення ВПО з МТП не сприятиме належному захисту прав ВПО на житло та, навпаки, може створити додаткові ризики їх порушення. Практична реалізація цих положень є проблемною, а їхній очікуваний вплив — сумнівним і потенційно негативним, що зумовлює необхідність перегляду запропонованого підходу.

Насамперед слід сказати, що натеper питання функціонування МТП, зокрема процеси заселення та виселення з МТП, регулюються Порядком функціонування місць тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб (далі — Порядок), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України 1 вересня 2023 року [№ 930](#) (далі — постанова № 930). При цьому МТП, активне відкриття яких здійснювалося у відповідь на масштабне внутрішнє переміщення із початком збройної агресії в 2014 році, а згодом — після початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року, не можуть розглядатися ні як належне житло, ні як довгострокове рішення із забезпечення житлом. МТП радше становлять екстрений і тимчасовий захід, яким ВПО можуть скористатися одразу після переміщення. Додатково про це свідчать і положення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року (далі — Стратегія), затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 року [№ 312-р](#), яка підкреслює необхідність затвердження Державної цільової програми забезпечення житлом ВПО, враховуючи, що

умови проживання в МТП є неналежними. Ба більше, Стратегічна ціль № 3 зазначеної Стратегії як одне із завдань передбачає *«поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб з місць компактного поселення з урахуванням критеріїв вразливості, гендерного аспекту та принципу єдності родин»*. Тож з метою забезпечення реального, а не декларативного захисту права ВПО на житло більш доцільним видається прискорення трансформації МТП у сталіші рішення з забезпечення ВПО житлом, зокрема соціальне житло, доступне житло, житло для тимчасового проживання, соціальна послуга підтриманого проживання тощо. Водночас запровадження заборони на виселення ВПО з МТП може ускладнити цей процес і, таким чином, перешкоджати повноцінній інтеграції ВПО. Крім цього, зазначена заборона може спричинити низку інших складнощів порівняно з чинним регулюванням питання виселення з МТП, встановленим постановою № 930. **Нині пункт 12 Порядку визначає наведені нижче підстави для виселення особи з МТП, кожна з яких є достатньо обґрунтованою. У випадку неможливості їх застосування з огляду на запропоновану законопроектom № 14219 повну заборону виселення ВПО з МТП протягом дії в Україні правового режиму воєнного стану та шести місяців після його припинення або скасування, така заборона може призвести до таких ускладнень:**

1. Систематичні порушення ВПО умов договору користування приміщеннями МТП та Порядку

Відповідно до пункту 4 Примірних правил проживання внутрішньо переміщених осіб у місцях тимчасового проживання (далі — Примірні правила), затверджених постановою № 930, у разі вчинення ВПО двох або більше порушень протягом строку дії договору користування приміщеннями МТП, керівник МТП має право достроково припинити користування ВПО приміщенням, достроково розірвавши договір і надіславши письмове повідомлення про розірвання такого договору за 15 (п'ятнадцять) календарних днів до запланованої дати такого розірвання на підставі абзацу другого пункту 3 розділу «Права та обов'язки сторін» зазначеного договору користування приміщеннями МТП.

Пункт 4 Примірних правил також передбачає порядок дій керівника МТП у такому випадку, який включає:

- складення керівником МТП акта про порушення умов Примірних правил або договору користування приміщенням МТП, який надається на підпис особі, яка здійснила порушення;
- підписання цього акта керівником МТП та двома свідками в разі відмови особи, яка здійснила порушення, від його підписання. При цьому особа, яка здійснила порушення, або її уповноважена особа має право обґрунтувати свою відмову в підписанні акта;
- видання письмового попередження особі, яка здійснила порушення, під підпис для ознайомлення та усунення порушень. Якщо така особа відмовляється поставити підпис про ознайомлення зі змістом попередження, факт ознайомлення з ним та його вручення засвідчується двома свідками;
- у разі незгоди особи із наданим попередженням вона може подати скаргу в установленому законодавством порядку або оскаржити його до суду.

Таким чином, законодавство України передбачає чіткий порядок дій, спрямований на усунення порушень Примірних правил та, відповідно, захист прав інших мешканців МТП. При цьому виселення з МТП особи, яка систематично порушує умови договору користування приміщеннями МТП та Порядку, затвердженого постановою № 930, також може мати важливе значення саме в контексті захисту прав і забезпечення безпеки інших мешканців МТП, зокрема найвразливіших категорій населення.

Це може бути особливо важливим з огляду на спільне проживання ВПО в МТП, які в окремих випадках не забезпечують належного відокремлення особистого простору для проживання мешканців і, як наслідок, не гарантують достатнього рівня особистої безпеки для ВПО та членів їхніх родин. Зокрема, умови проживання в МТП можуть передбачати розміщення осіб однієї статі, які не пов'язані між собою спільним побутом або сімейними (родинними) відносинами, в одній кімнаті або просторі, відокремленому легкими конструкціями. **Таке спільне проживання / проживання поряд із особами, які систематично порушують правила проживання в МТП, може становити потенційну небезпеку або складнощі для інших його мешканців, спричиняючи конфлікти.**

При цьому як сам Порядок, так і Примірні правила містять низку обмежень і заборон, яких мають дотримуватися мешканці МТП. Серед іншого, їм забороняється виробляти, розпивати алкогольні напої, виготовляти, зберігати або вживати наркотичні засоби, психотропні речовини або їхні аналоги; зберігати в житлових приміщеннях і місцях загального користування легкозаймисті та горючі рідини, вибухонебезпечні матеріали і речовини тощо; зберігати в житлових приміщеннях і місцях загального користування легкозаймисті та горючі рідини, вибухонебезпечні матеріали і речовини тощо.

Тож відсутність можливості виселення осіб, які систематично порушують правила проживання в МТП, потенційно може негативно вплинути на стан дотримання прав інших мешканців МТП та можливість їх безпечного проживання в МТП. Доцільнішим у цьому випадку є визначення і чітке врегулювання єдиного уніфікованого порядку дій керівництва МТП на рівні постанови № 930 (а не правилами проживання ВПО, що затверджуються в МТП) і посилення контролю за чітким дотриманням такого порядку.

2. Виключення МТП з переліку місць тимчасового проживання області (міста Києва та міста Севастополя)

Як зазначено у Пояснювальній записці до законопроекту № 14219, *«громадяни України часто стають жертвами примусового їхнього виселення з МТП, оскільки органи державної влади та органи місцевого самоврядування можуть виключити об'єкт, що відносить[ся] до МТП, з переліку відповідних об'єктів, що тягне за собою його звільнення від ВПО».*

Водночас відповідно до пункту 10 Порядку, затвердженого постановою № 930, обласна, Київська та Севастопольська міська державна адміністрація (військова адміністрація) ухвалює рішення щодо виключення МТП з переліку місць тимчасового проживання області, міста Києва та міста Севастополя **після попереднього переселення ВПО, які проживають в МТП**, з урахуванням потреб окремих категорій осіб та єдності родин.

Ба більше, згідно з Порядком, МТП не можуть бути виключені із зазначеного переліку місць тимчасового проживання області, міста Києва та міста Севастополя ні з ініціативи військової адміністрації, ні на підставі письмового звернення власника (балансоутримувача) майна, якщо в них проведено роботи з їх реконструкції або ремонту чи інші роботи з метою приведення їх у відповідність до встановлених Порядком вимог, за підтримки міжнародних неурядових організацій, міжнародних донорів, благодійних організацій. Такі обмеження застосовуються протягом дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом шести місяців з дня його припинення або скасування чи протягом іншого строку, визначеного договором, угодою або іншим документом, прирівняним до них, укладеним між власником (балансоутримувачем) майна та відповідною міжнародною неурядовою організацією, міжнародним донором, благодійною

організацією, що проводила відповідні роботи з реконструкції / ремонту МТП, інші роботи з метою приведення МТП у відповідність до вимог Порядку.

Таким чином, закриттю МТП і виключенню його із відповідного переліку місць тимчасового проживання області, міста Києва та міста Севастополя має передувати переселення ВПО до іншого МТП. Відповідно, **захист прав ВПО в такому випадку може бути забезпечено посиленням контролю за здійсненням переселення на підставі чинного регулювання, вже передбаченого постановою № 930**, а не дублюванням такої заборони на рівні закону.

Також варто звернути увагу на те, що згідно з пунктом 10 Порядку обласна, Київська та Севастопольська міська державна адміністрація (військова адміністрація) ухвалює рішення про виключення МТП з переліку місць тимчасового проживання (після зазначеного вище переселення ВПО):

- із власної ініціативи, зокрема з причин непридатності приміщення МТП для проживання та неможливості приведення його у відповідність до встановлених мінімальних вимог;
- на підставі письмового звернення власника (балансоутримувача) майна (крім об'єктів приватної форми власності);
- у разі визнання житлових приміщень МТП непридатними для проживання у порядку, визначеному законодавством.

Тож у випадку закріплення на рівні закону загальної заборони виселення ВПО з МТП і власник (балансоутримувач), і відповідні обласні, міські державні адміністрації (військові адміністрації) будуть значним чином обмежені у своїх діях щодо приміщень МТП (наприклад, для трансформації їх у більш довгострокові рішення із забезпечення житлом ВПО) або його мешканців (для їх переселення в інше МТП, житло для тимчасового проживання, соціальне житло, реалізації інших рішень із забезпечення житлом). Як убачається, **введення заборони виселення ВПО з МТП може ускладнити процес трансформації МТП в інші рішення із забезпечення житлом, що матимуть більш довгостроковий характер і забезпечуватимуть кращі умови, ніж МТП, створені як екстрений і тимчасовий прихисток для переміщеного населення.**

3. Заява ВПО

Попри те, що передбачені законопроектом № 14219 положення містять загальні формулювання щодо заборони виселяти ВПО з МТП, саму назву статті 3, до якої планується внести відповідні зміни, законопроект пропонує змінити та викласти таким чином: «Захист від примусового внутрішнього переміщення, примусового повернення на попереднє місце проживання **та примусового виселення з місць тимчасового проживання**». Хоча нові положення відповідної статті прямо цього не передбачають, з огляду на її назву можна дійти висновку, що можливість виселення ВПО за власною письмовою заявою має бути збережена.

З іншого боку, враховуючи вразливий стан ВПО й об'єктивно обмежені можливості ВПО впливати на умови розміщення, облаштування та адаптації на новому місці після переміщення, не можна цілком виключати потенційний ризик маніпуляцій із витребуванням від ВПО подібних заяв або примусом до їх написання, якщо таке виключення буде передбачено законом. Однак відповіддю на це може стати посилення контролю з боку громадського сектору та правозахисних організацій, які опікуються захистом прав постраждалого населення, а також розширення кількості та спектру рішень, спрямованих на підтримку ВПО та забезпечення їхніх можливостей самостійно організовувати життя на новому місці. Ба більше, вже на поточному етапі такі заходи можуть виявитися набагато ефективнішими у забезпеченні належного захисту права на

житло ВПО, ніж введення та фіксація загальної заборони виселення ВПО з МТП на рівні закону.

4. Наявність у ВПО у власності житлових приміщень

Ще однією підставою для виселення ВПО з МТП може бути наявність у ВПО у власності житлових приміщень, зазначених у [підпункті 5](#) пункту 4 Порядку. Зазначені положення Порядку говорять про наявність у власності особи житлового приміщення / частини житлового приміщення (площею не менше 13,65 кв. метра на одного члена сім'ї), що розташоване на територіях, не включених до [переліку територій, на яких ведуться \(велися\) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією](#), затвердженого Міністерством розвитку громад та територій України, або територіях, включених до переліку територій, щодо яких визначено дату завершення бойових дій (припинення можливості бойових дій) або дату завершення тимчасової окупації (крім житлових приміщень, які непридатні для проживання, що підтверджується рішенням органу місцевого самоврядування про визнання житлового будинку (житлового приміщення) невідповідним санітарним і технічним вимогам та непридатним для проживання або інформацією з Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України). Таким чином, зазначеним положенням постанови № 930 Уряд заклав підхід, згідно з яким ВПО, які мають у власності відповідне житло, підлягають виселенню з МТП. Зазначений підхід є обґрунтованим, справедливим і спрямованим на забезпечення достатньої кількості вільних ліжок-місць в МТП для осіб, які не мають інших варіантів розміщення після переміщення або евакуації.

Однак законопроект № 14219 пропонує заборонити виселення ВПО з МТП, незалежно від наявності у власності таких осіб інших придатних для проживання житлових приміщень. Попри незначну вірогідність того, що особа залишатиметься в МТП за наявності у неї власного житла (водночас не можна стверджувати, що такі випадки повністю відсутні), введення зазначеної заборони виселення призведе до неможливості забезпечення відповідних ліжок-місць в МТП для тих ВПО, які не мають іншого варіанта для розміщення та перебувають у складніших життєвих обставинах.

5. Відсутність у МТП понад 60 днів підряд без попередження керівника МТП

Відповідно до Порядку, однією з підстав виселення ВПО з МТП є відсутність особи в МТП понад 60 днів підряд без попередження керівника МТП. При цьому, у разі наявності у ВПО обґрунтованих причин для продовження строку відсутності за місцем проживання понад 60 днів така особа звертається з відповідною письмовою заявою до керівника МТП. У такому разі строк відсутності ВПО за місцем проживання може бути збільшено до 90 днів.

Слід зазначити, що відсутність в МТП є чи не єдиним правилом, яке передбачене постановою № 930 та продубльоване у законопроекті № 14219. Водночас положення законопроекту не передбачають можливого продовження такого строку за заявою ВПО. При цьому, як передбачено законопроектом № 14219, у разі такої відсутності ВПО в МТП особу не можна буде виселити з МТП у випадку, *якщо така особа бере безпосередню участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії Російської Федерації*. Пропозицію такого регулювання, безперечно, можна вважати правильною і такою, що може бути внесена Урядом до Порядку, затвердженого постановою № 930, для врегулювання ситуацій, що виникають через відсутність ВПО в МТП у разі призову на військову службу (зокрема, зважаючи на необхідність забезпечення місця проживання під час повернення з військової служби, відпусток, для зберігання речей такої особи тощо).

6. Припинення строку дії договору користування приміщеннями МТП

На відміну від інших підстав виселення ВПО з МТП, передбачених пунктом 12 Порядку, ця підстава для виселення впливає з положень пункту 7, який передбачає, що право користування ВПО приміщеннями у МТП виникає на підставі договору. Такий договір укладається строком на шість місяців **з можливістю продовження його дії на наступний строк у разі відсутності змін у підставах, що спричинили внутрішнє переміщення та якщо ВПО не набула іншого місця проживання**. Для забезпечення додаткового захисту прав ВПО на етапі продовження строку дії раніше укладеного договору доцільним може бути посилення контролю за додержанням прав ВПО з боку громадськості, правозахисної спільноти й уповноважених органів.

Також варто зазначити, що сама форма Примірного договору користування приміщеннями МТП, затверджена постановою № 930, додатково передбачає такі підстави виселення, як (і) припинення обставин, що спричинили внутрішнє переміщення, та (ii) за рішенням суду. При цьому зазначені підстави є логічними та не видаються такими, що становлять критичний ризик для мешканців МТП за відсутності загальної заборони примусового виселення, запропонованої законопроектом № 14219.

Ще одним питанням, яке потребує розгляду, є умова, за додержання якої забороняється здійснювати виселення особи з МТП. Як таку умову законопроект № 14219 *визначає оплату відповідною особою або іншою особою за неї вартості комунальних послуг за відповідними тарифами, встановленими на такі послуги та товари для населення, згідно з Законом України «Про житлово-комунальні послуги» та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють надання та споживання житлово-комунальних послуг за фактичний період проживання*.

Згідно з пунктом 15 Порядку, затвердженого постановою № 930, оплата комунальних послуг здійснюється в рамках отримання компенсації за спожиті комунальні послуги під час розміщення ВПО у будівлях (приміщеннях) об'єктів державної, комунальної та приватної власності у період воєнного стану відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 року [№ 261](#), а власникам (балансоутримувачам) майна при цьому не дозволяється отримувати від мешканців МТП плату за комунальні послуги у разі отримання ними зазначеної компенсації.

27 травня 2025 року на заміну попередньому регулюванню урядовою постановою [№ 616](#) було затверджено новий Порядок надання закладам, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності, фізичним особам — підприємцям компенсації за спожиті житлово-комунальні послуги, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива під час тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб. У 2025 році виплата такої компенсації здійснювалася за кошти державного бюджету, передбачені для забезпечення соціального захисту громадян, які потрапили у складні життєві обставини, регіональним органам соціального захисту населення.

Отже, законодавство України передбачає механізм компенсації державою за спожиті ВПО житлово-комунальні послуги. Однак законопроект № 14219 формулює обов'язок оплати комунальних послуг безпосередньо ВПО або іншою особою за неї, що може бути витлумачено як перенесення фінансового зобов'язання з оплати таких послуг із держави на ВПО і, як наслідок, створити ризик неможливості або обмеження застосування механізму державної компенсації постановою Уряду № 616. Таке формулювання законопроекту є некоректним і **створює ризик звуження обсягу вже гарантованих прав ВПО**.

Крім цього, як зазначено у Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо законопроекту № 14219, *«такий підхід є*

дискусійним, оскільки при цьому не враховано можливі затримки виплат допомоги ВПО; не визначено допустимий строк заборгованості; не врегульовано випадки, коли оплата не здійснюється з поважних причин, що створює ризики для належного забезпечення житлових прав ВПО».

Таким чином, з огляду на зазначене вище, а також враховуючи вже наявне регулювання відповідних питань постановою № 930 та потенційний негативний вплив запропонованих положень на процеси трансформації МТП у сталіші житлові рішення, які забезпечуватимуть гідні та безпечні умови для проживання ВПО, та процеси інтеграції ВПО у приймаючій громаді, можна дійти висновку: **законопроект № 14219 є необґрунтованим, не відповідає принципу пропорційності, оскільки не враховує реалії війни, що триває дванадцятий рік, та зумовленого нею затяжного внутрішнього переміщення.**

II. Законопроект 14219-1: основні відмінності та положення

На відміну від законопроекту № 14219, законопроект № 14219-1 пропонує врегулювати більш широке коло питань, пов'язаних із діяльністю МТП:

1. Визначення МТП

Законопроект № 14219-1 передбачає закріплення на рівні закону визначення «місця тимчасового проживання». Відповідно до проєкта, МТП це *«...будівлі (у тому числі тимчасові) або їх частини, що використовуються або можуть використовуватися для компактного поселення та тимчасового проживання (перебування) внутрішньо переміщених осіб, які відповідають мінімальним вимогам життєзабезпечення та включені до узагальненого переліку місць тимчасового проживання»*.

Передусім виникає питання щодо доцільності закріплення зазначеного визначення на рівні закону, враховуючи загальні тенденції до напрацювання рішень щодо трансформації МТП в інші форми забезпечення житлом і соціального захисту ВПО (соціальне житло, житло для тимчасового проживання, соціальна послуга підтриманого проживання тощо).

З іншого боку, у запропонованому визначенні наявні техніко-юридичні недоліки, які можуть ускладнити їх коректне правозастосування та потребують обов'язкового доопрацювання, зокрема (і) заміна уточнення «тимчасові» відносно будівель на передбачений [Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності»](#) термін «тимчасові споруди, їх комплекси, призначені для життєзабезпечення (тимчасового проживання та обслуговування) внутрішньо переміщених осіб (далі — *тимчасові споруди для життєзабезпечення населення*)», а також (ii) уточнення щодо того, що згадані у визначенні «*мінімальні вимоги життєзабезпечення*» встановлюються Кабінетом Міністрів України.

На відміну від постанови № 930, законопроект № 14219-1 нині не містить низки обмежень щодо того, які будівлі не можуть використовуватися для організації МТП, наприклад, будівлі Збройних Сил, Держспецтрансслужби, Міноборони, МВС, Мін'юсту, діючі будинки дитини, дитячі будинки, дитячі будинки-інтернати, психоневрологічні інтернати, будинки-інтернати для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю тощо. За відсутності таких норм у законопроекті, рекомендується, як мінімум, уточнити, що вимоги до будівель МТП встановлюються Урядом.

Поточна редакція законопроекту також не передбачає встановленого постановою № 930 обмеження щодо мінімальної кількості облаштованих місць для проживання ВПО у відповідному об'єкті, а саме — облаштованих місць для проживання 10 або більше осіб, з

огляду на що залишається незрозумілим, чи автори законопроекту мають намір зберегти його і надалі.

2. Виселення ВПО з МТП

Законопроект пропонує встановити, що органам державної виконавчої влади, місцевого самоврядування та суб'єктам приватного права заборонено виселяти ВПО, *які є непрацездатними громадянами в значенні, наведеному у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»*, без надання їм іншого жилого приміщення, за умови оплати такою особою (іншою належною стороною, органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, фізичною чи юридичною особою на користь такої особи) комунальних послуг за тарифами, встановленими на такі послуги та товари для побутових споживачів (населення), що підтверджується відповідними документами, та дотримання умов договору користування приміщеннями МТП.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» *непрацездатними громадянами* є особи, які досягли встановленого цим законом віку, що дає право на призначення пенсії за віком, у тому числі на пільгових умовах, та дострокової пенсії, або особи з інвалідністю, у тому числі діти з інвалідністю, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника відповідно до закону.

Водночас законопроект передбачає, що протягом періоду дії воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення / скасування зазначені вище **положення щодо виселення поширюються на ВПО незалежно від того, чи є такі особи непрацездатними громадянами в значенні, наведеному у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»**, за умови оплати такою особою (іншою належною стороною, органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, фізичною чи юридичною особою на користь такої особи) вартості комунальних послуг за тарифами, встановленими на такі послуги та товари для побутових споживачів (населення), що підтверджується відповідними документами, та дотримання умов договору користування приміщеннями місця тимчасового проживання.

Загалом норми законопроекту № 14219-1 щодо загальної заборони виселення ВПО з МТП протягом дії воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення / скасування породжують значною мірою подібні питання та ризики, що і розглянуті вище положення законопроекту № 14219, зокрема і щодо неможливості виселення ВПО, які мають у власності придатні для проживання житлові приміщення відповідної площі.

Однак слід зазначити, що на відміну від законопроекту № 14219, законопроект № 14219-1:

- не містить виключення із загальної заборони виселення ВПО з МТП у зв'язку з відсутністю особи в МТП понад 60 діб поспіль без попередження керівника МТП. Тож виселити особу з МТП у такому випадку, тим самим забезпечивши вільне ліжко-місце для розміщення іншої переміщеної особи, взагалі буде неможливо, що може призвести до затримки поселення ВПО з реальною потребою в розміщенні;
- не передбачає застереження, що заборона виселення без надання іншого жилого приміщення стосується саме примусового виселення, тобто виселення не з власної ініціативи ВПО. Відповідне застереження присутнє лише у Пояснювальній записці до законопроекту № 14219-1, що немає нормативної сили. У результаті зростає ризик різночитань і виникнення підстав вимагати від держави надання іншого житлового приміщення навіть у випадках, коли ВПО залишає МТП із власної ініціативи;

- забороняє виселення ВПО без надання їм іншого жилого приміщення, залишаючи в такий спосіб можливість переселення мешканців МТП (зокрема в інше МТП) та, відповідно, наступне виключення МТП, звідки здійснено переселення, з переліку МТП області, міста Києва та міста Севастополя, або його ремонт чи додаткове облаштування;
- визначає, що таке виселення забороняється за (i) за умови оплати комунальних послуг, та (ii) дотримання умов договору користування приміщеннями місця тимчасового проживання. Тож, попри те, що формулювання законопроекту є більш узагальненими, ніж відповідна підстава для виселення з МТП *«систематичні порушення ВПО умов договору користування приміщеннями МТП та Порядку»*, передбачена постановою № 930, законопроект № 14219-1 все ж потенційно залишає можливість для виселення тих, хто порушує відповідні правила проживання в МТП, а відтак — для захисту прав інших мешканців МТП.

3. Продовження строку безоплатного проживання ВПО в МТП

Нині відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» ВПО має право на *«забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено»*.

Відповідну норму законопроект пропонує викласти в новій редакції, передбачивши, що ВПО має право на *«забезпечення органами державної виконавчої влади, місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, за умови оплати особою (іншою належною стороною, органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, фізичною чи юридичною особою на користь такої особи) комунальних послуг за тарифами, встановленими на такі послуги та товари для побутових споживачів (населення)»*.

Таким чином, запропонована законопроектом № 14219-1 нова редакція цієї норми не передбачає **можливості продовження зазначеного строку проживання для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку**. При цьому слід зазначити, що для тих, хто може вважатися непрацездатними громадянами відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», законопроектом запропоновано **взагалі** заборонити їх виселення з МТП, а протягом дії воєнного стану і шести місяців після його припинення / скасування таку заборону пропонується встановити для всіх ВПО. Однак до зазначеної категорії непрацездатних громадян не належать «багатодітні сім'ї», які внаслідок цього втратять можливість продовження проживання в МТП, окрім як протягом зазначеного періоду дії в Україні правового режиму воєнного стану та шести місяців з моменту його припинення та скасування. Таке виключення багатодітних сімей із числа ВПО, які мають право на продовження терміну безоплатного тимчасового проживання, є необґрунтованим.

Слід зазначити, що подібним чином згадку про продовження такого терміну проживання для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю та осіб похилого віку пропонує виключити із положень Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» і законопроект № 14219. В обох випадках доцільність цього ставиться під питання у Висновках Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо кожного із законопроектів.

ВИСНОВКИ

На підставі детального розгляду положень законопроекту № 14219 та альтернативного законопроекту № 14219-1 можна дійти висновку, **що жоден із них не забезпечить належний і сталий захист права ВПО на житло.**

Передусім слід ще раз наголосити: **МТП не є належним житлом і не може розглядатись як довгострокове рішення.** За своєю природою це інструмент екстреного реагування, **що не може забезпечити гідних житлових умов.** Умови проживання в МТП загалом не відповідають критеріям безпеки, приватності, придатності для довгострокового або постійного проживання. Ба більше, тривале проживання в МТП формує залежність від рішення адміністрації МТП, встановлених нею правил і умов проживання та може призвести до соціальної ізоляції.

Крім низки технічних ускладнень, пов'язаних із функціонуванням МТП (як, наприклад, неможливість виселення осіб, які систематично порушують правила проживання в МТП або мають у власності придатне для проживання житло), закріплення на рівні закону відповідної заборони виселення може завадити розробленню та впровадженню довгострокових рішень із забезпечення житлом ВПО (трансформацію МТП у житло для тимчасового проживання, соціальне житло, оселі підтриманого проживання тощо), а також розселенню ВПО з МТП, які не забезпечують належні житлові умови для своїх мешканців або є потенційно небезпечними з огляду на незадовільний технічний стан, санітарно-гігієнічні умови, порушення правил протипожежної безпеки та цивільного захисту.

Також варто звернути увагу і на те, що підстави й умови виселення ВПО з МТП вже визначені законодавством, а саме постановою Кабінету Міністрів України № 930. З огляду на це позитивний ефект, на досягнення якого спрямовані обидва законопроекти, може бути досягнуто посиленням контролю за дотриманням виконання положень постанови № 930, аби убезпечити ВПО від безпідставного виселення або інших порушень їхніх прав. Водночас закріплення відповідної заборони на рівні закону не сприятиме забезпеченню ВПО гідним безпечним житлом у довгостроковій перспективі та, навпаки, може свідчити про те, що держава прагне відсторонитися від напрацювання, фінансування і впровадження довгострокових рішень із забезпечення житлом через утримання ВПО в МТП.